

A Native View of The Theory of Social Control of Crime According to Iranian Islamic Principles

Samira Taj Khorasani¹, Gholam Hossein Masoud^{*2}, Mohsen Shekarchizadeh³

1. Ph.D. Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Theology and Islamic Studies, Najaf Abad Branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran.

Email: tajkhorasani@yahoo.com

2. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law, Theology and Islamic Studies, Najaf Abad Branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: dr.gh.masoud@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law, Theology and Islamic Studies, Najaf Abad Branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran.

Email: Mohsen.shekarchi@gmail.com

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2023.294614.1530

Received:

19 September 2022

Accepted:

14 January 2023

Published:

1 March 2023

ABSTRACT

Desirable native humanities for Iran are sciences and methods that are the product of scientific activities based on the culture, beliefs and needs of Iranian society and are aimed at solving the problems and problems of Iranian society. Therefore, the issues should be designed locally or the ideas should be localized in a proper way and appropriate to the culture and religion of the country, so that the desired result can be obtained from them. The meaning of localizing the theory of social control of crime (Hirschi) is to benefit from the policies and measures derived from these theories in the field of crime prevention and control. The purpose of localization of this theory is to localize the theory, because the theory does not belong to one's own country and it was formed based on the problem of

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

other countries and proceeded based on the belief and cultural foundations of that country and provided a solution, in this case it should be Let's give it a native appearance to be localized, but its essence will not change. As a result, in the localization of this theory, we should take the general frameworks and directions from Islam and place the spirit and essence of Islamic teachings as the core of humanities and social sciences.

Keywords: localization, social control of crime, Islamic-Iranian foundations, Humanities, prevention.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "Localizing the theory of social control of crime in the context of Islamic-Iranian culture", Islamic Azad University, Najaf Abad Branch, Faculty of Law, Theology and Islamic Studies.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author Contributions:

Samira Taj Khorasani: Methodology, Investigation, Writing - Original Draft, Project administration, Writing - Review & Editing.

Gholamhossein Massoud: Conceptualization, Validation, Resources, Supervision, Data Curation.

Mohsen Shekarchizadeh: analysis, Visualization.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Taj Khorasani, Samira, Gholam Hossein Masoud & Mohsen Shekarchizadeh. "A Native View of The Theory of Social Control of Crime According to Iranian Islamic Principles" *Journal of Criminal Law and Criminology* 10, no. 20 (March 1, 2023): 317-345.

E x t e n d e d   A b s t r a c t

Desirable indigenous humanities for Iran are sciences and methods that are the product of scientific activities based on the culture, beliefs and needs of Iranian society and are aimed at solving the problems and problems of Iranian society. Therefore, the issues should be designed locally or the ideas should be localized in a proper way and appropriate to the culture and religion of the country, so that the desired result can be obtained from them. The meaning of localizing the theory of social control of crime (Hirschi) is to benefit from the policies and measures derived from these theories in the field of crime prevention and control. The purpose of localization of this theory is to localize the theory, because the theory does not belong to one's own country and it was formed based on the problem of other countries and proceeded based on the belief and cultural foundations of that country and provided a solution, in this case it should be Let's give it a native appearance to be localized, but its essence will not change. As a result, in the localization of this theory, we should take the general frameworks and directions from Islam and place the spirit and essence of Islamic teachings as the core of human and social sciences.

How to deal with crime control and delinquency control policies from one criminal justice system to another requires the absorption or integration and compromise or adaptation of sociological and social psychology data and other social and cultural contexts in the importing country. In order to localize western ideas, in addition to translation, it is necessary to have a critical acceptance and ijtihadi and interfere in them in various ways so that they can be used according to the native requirements of Iran. A large part of the changes that have taken place in the field of criminal sciences in Western societies (as exporters of crime control policies), considering the type, extent and quality of delinquency in these societies, their specific experiences in the fight against crimes And most importantly, it has been proposed, approved and implemented in their specific social, cultural and welfare context and is regularly evaluated. This issue has often not been given serious attention in the transfer of crime control theories, institutions and solutions to Iran, in this regard, it should be addressed that localization as a process should be considered as the starting point of scientific development in the country. The intellectual current of the Islamic revolution seeks to find ways of modernizing thinking with local support by using the new knowledge of

Western humanities and relying on culture, religion, history, geography, politics, etc. Therefore, in order to localize the theory of social control of crime, one must first establish an Islamic-Iranian plan of structuring the foundations and sources of this native model, and then one must believe in the mutual influence of meanings, norms and power in action and structure.

The meaning of the native view of the theory of social control of crime (Hirschi) with regard to Islamic-Iranian foundations is: benefiting from the policies and measures emanating from these theories in the field of crime prevention and control, the purpose of this article is to examine the theory Social control of crime, what mechanisms have been provided for the prevention and control of crime, which we should take advantage of by considering a local approach. In other words, we should see what teachings exist in Islamic-Iranian foundations that can be analyzed in line with the theory of social control of crime.

نگاه بومی به نظریه کنترل اجتماعی جرم با توجه به مبانی اسلامی - ایرانی

سمیرا تاج خراسانی^۱، غلامحسین مسعود*^۲، محسن شکرچی زاده^۳

۱. دانشجوی دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده دانشکده حقوق الهیات و معارف اسلامی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

Email: tajkhorasani@yahoo.com

۲. استادیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق الهیات و معارف اسلامی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

*نویسنده مسؤؤل: Email: dr.gh.masoud@gmail.com

۳. استادیار، دانشکده حقوق الهیات و معارف اسلامی، گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

Email: Mohsen.shekarchi@gmail.com

چکیده:

علوم انسانی بومی مطلوب برای ایران، علوم و روش‌هایی هستند که محصول فعالیت‌های علمی و بر اساس فرهنگ، باورها و نیازهای جامعه ایران به وجود آمده است و معطوف به حل مسائل و مشکلات این جامعه باشند؛ بنابراین، مسائل باید بومی طراحی شوند و یا نظریات به شیوه‌ای درست و متناسب با فرهنگ و آیین کشور بومی‌سازی شوند تا از آنها نتیجه مطلوب به دست آید. منظور از بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم (هیرشی^۱) بهره‌مندی از سیاست‌ها و تدابیر منبعت از این نظریه‌ها در زمینه پیشگیری و کنترل جرم است. بومی‌سازی این نظریه، بومی‌سازی نظریه می‌باشد؛ زیرا نظریه از آن کشور خود نیست و بر مبنای مسأله کشورهای دیگر، شکل گرفته و بر اساس بنیان‌های اعتقادی و فرهنگی آن کشور به پیش رفته و راه‌حل ارائه داده است، در این صورت باید با دادن یک ظاهر بومی، بومی‌زده شود ولی در ماهیت آن نیز تغییری ایجاد نشود. در نتیجه باید

1. Hirschi

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز CC BY-NC 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌های حقوق

انجمن ایرانی حقوق جزا
انجمن ایرانی حقوق کیفری

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:
10.22034/JLC.2023.294614.1530

تاریخ دریافت:
۲۸ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:
۲۴ دی ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:
۱۰ اسفند ۱۴۰۱

در بومی‌سازی این نظریه، چهارچوب‌ها و جهت‌های کلی را از اسلام بگیریم و روح و جوهره آموزه‌های اسلامی را به مثابه مغز علوم انسانی و اجتماعی معیار قرار دهیم.

کلیدواژه‌ها:

بومی‌سازی، کنترل اجتماعی جرم، مبانی اسلامی - ایرانی، علوم انسانی، پیشگیری.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان « بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم در بستر فرهنگ اسلامی - ایرانی»، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف آباد، دانشکده حقوق، الهیات و معارف اسلامی.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

سمیرا تاج خراسانی: روش‌شناسی، تحقیق و بررسی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، مدیریت پروژه. غلامحسین مسعود: مفهوم‌سازی، اعتبار‌سنجی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نظارت. محسن شکرچی زاده: تصویرسازی، تحلیل.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

تاج خراسانی، سمیرا، غلامحسین مسعود و محسن شکرچی زاده. «نگاه بومی به نظریه کنترل اجتماعی جرم با توجه به مبانی اسلامی - ایرانی». مجله پژوهش‌های حقوقی جزا و جرم‌شناسی ۱۰، ش. ۲۰ (۱۰ اسفند، ۱۴۰۰): ۳۱۷-۳۴۵.

مقدمه

چگونگی برخورد با کنترل جرم و سیاست‌های کنترل بزهکاری از یک نظام عدالت کیفری به نظامی دیگر مستلزم جذب یا ادغام و سازش‌پذیری یا انطباق داده‌های جامعه‌شناسی و روان‌شناسی اجتماعی و سایر بسترهای اجتماعی و فرهنگی در کشور واردکننده است. برای بومی‌سازی نظریات غربی، باید افزون بر ترجمه، پذیرش نقادانه و اجتهادی داشت و به صورت گوناگون در آنها دخل و تصرف کرد تا بتوان متناسب با مقتضیات بومی ایران از آنها بهره گرفت.^۱ بخش زیادی از تحولات صورت‌گرفته در حوزه علوم جنایی در جوامع غربی (به عنوان صادرکننده سیاست‌های کنترل جرم)، با توجه به نوع و گستره و کیفیت بزهکاری در این جوامع، تجربیات خاص آنها در مبارزه علیه جرایم و مهم‌تر از همه در بستر خاص اجتماعی و فرهنگی و رفاهی آنها، پیشنهاد، تصویب و به مرحله اجرا گذاشته شده است و پی در پی هم مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. این موضوع اغلب در انتقال نظریه‌ها، نهادها و راهکارهای کنترل جرم به ایران مورد توجه جدی قرار نگرفته است، در همین راستا باید به این موضوع پرداخته شود که بومی‌سازی^۲ به مثابه یک فرآیند را باید نقطه آغاز تحول علمی در کشور به حساب آورد.^۳ جریان فکری انقلاب اسلامی به دنبال آن است که با استفاده از دانش جدید علوم انسانی غرب و با تکیه بر فرهنگ، دین، تاریخ، جغرافیا، سیاست و ...، شیوه‌های نوسازی در اندیشیدن را با پشتوانه‌های بومی بیابد. از این رو برای بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم، ابتدا باید طرحی اسلامی - ایرانی از ساختار بندی مبانی و منابع این الگوی بومی پایه‌ریزی کرد و سپس باید به تأثیر متقابل معناها، هنجارها و قدرت در کنش و ساختار معتقد بود. منظور از نگاه بومی به نظریه کنترل اجتماعی جرم (هیرشی) با توجه به مبانی اسلامی - ایرانی عبارت است از: بهره‌مندی از سیاست‌ها و تدابیر منبعث از این نظریه‌ها در زمینه پیشگیری و کنترل جرم. هدف مقاله حاضر آن است که بررسی شود نظریه کنترل اجتماعی جرم، برای پیشگیری و کنترل جرم چه سازکارهایی ارائه داده است که با در نظر گرفتن یک رویکرد بومی از آنها بهره گرفت. به عبارتی، باید دید در مبانی اسلامی - ایرانی چه آموزه‌هایی وجود دارند که در راستای نظریه کنترل اجتماعی جرم تحلیل‌پذیر هستند.

۱. احمد نیکبخت، «بومی‌سازی در حقوق کیفری ضوابط، مفاهیم و کارکردها» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۳)، ۷.

2. Indigenization.

۳. امیرحمزه زینالی، «تأملی بر بومی‌سازی نظریه‌های جرم‌شناسی در ایران، فصل تحول»، فصلنامه اختصاصی تحول در علوم انسانی ۲(۵)(۱۳۹۱)، ۳۴.

پیشینه تحقیق

تحقیقاتی در این زمینه انجام شده است که عبارتند از:

زینالی، «تأملی بر بومی‌سازی نظریه‌های جرم‌شناسی در ایران» (۱۳۹۱)، در این مقاله بیان شده است، بخش زیادی از تحولات صورت‌گرفته در حوزه علوم جنایی در جوامع غربی (به عنوان صادرکننده سیاست‌های کنترل جرم)، با توجه به نوع و گستره و کیفیت بزهکاری در این جوامع، تجربیات خاص آنها در مبارزه علیه جرایم و مهم‌تر از همه در بستر خاص اجتماعی و فرهنگی و رفاهی آنها، پیشنهاد، تصویب و به مرحله اجرا گذاشته شده و مکرر هم مورد ارزیابی قرار گرفته، اما در این منبع فرآیند بومی‌سازی و سامان‌دهی به آن مغفول واقع شده است.

خاقانی اصفهانی، حاجی ده‌آبادی، «بومی‌سازی سیاست جنایی با تأکید بر نقد اهم مدل‌های غربی و گفتمان‌های سیاست جنایی» (۱۳۹۲)، هدف از این مقاله، پالایش معرفت‌شناختی بخش‌های قابل‌گرفته‌برداری از قرائت‌های رایج سیاست جنایی فقهی و غربی و سهم‌دهی به هر یک از این دو منبع در ساختار یک نظام سیاست جنایی بومی است؛ نظامی که این مقاله در تلاش برای ترسیم دورنمای مبانی آن نگاشته شده است. بحث عمده این تحقیق ناظر به نگاه انتقادی است.

حکمت‌نیا، «بومی‌سازی نهادهای حقوقی با رویکرد اسلامی» (۱۳۸۴)، در این مقاله بحث عمده این است که با توجه به تفاوت بنیادین در مبنای مشروعیت قواعد حقوقی در نظام حقوقی اسلام با دیگر نظام‌های حقوقی، می‌توان از نهادهای حقوقی سایر نظام‌ها بهره برد، همچنین شیوه اخذ و پذیرش آنها را مورد بررسی قرار داده است. منبع مورد اشاره بیشتر بر جنبه اهمیت و ضرورت بومی‌سازی در علم حقوق و انطباق آن با رویکرد اسلامی تأکید کرده است.

در تحقیقات پیش‌گفته، تأکید بیشتر بر جنبه‌ی انتقادی بوده و این رویکرد مسأله‌اساسی این تحقیقات است، در حالی که تحقیق حاضر بررسی‌های انجام شده در مورد بومی‌سازی ناظر به گذر از مرحله انتقادی و معرفی فرآیند سازماندهی شده، بومی‌سازی با توجه به نظریه کنترل اجتماعی جرم در بستر فرهنگ اسلامی - ایرانی است؛ به عبارت دیگر، بحث در مورد بومی‌سازی در بستر فرهنگ اسلامی - ایرانی یعنی تجلی این نظریه در حوزه کنترل جرم در قالب فرهنگ اسلامی - ایرانی امری است که به جرأت می‌توان گفت فاقد پیشینه قلمداد می‌شود.

۱- نظریه کنترل اجتماعی جرم (هیرشی)

نظریه کنترل اجتماعی جرم (هیرشی) از تلاش‌های اولیه برای فهم روش‌های درونی و بیرونی کنترل اجتماعی برخاسته است.^۴ هیرشی که از مهم‌ترین نظریه‌پردازان کنترل اجتماعی است، معتقد است که‌روی معلول گسستگی یا ضعف تعلق فرد به جامعه است. وی مدعی است پیوند میان فرد و جامعه علت هم‌نوبی و عامل اصلی کنترل رفتارهای فرد است و ضعف این پیوند یا نبود آن موجب اصلی کج‌روی رفتاری است. هیرشی معتقد است چهار عنصر اصلی باعث پیوند فرد و جامعه می‌شوند: وابستگی، تعهد، درگیری و اعتقاد.^۵

وابستگی: وابستگی فرد به اشخاص دیگر در خانواده، محیط و نهادهای اجتماعی، یکی از شیوه‌هایی است که فرد، خود را از این طریق به جامعه پیوند می‌دهد. ضعف چنین پیوندهایی موجب می‌شود که او نگران به خطر افتادن روابط اجتماعی خود نباشد.^۶

تعهد: منظور احساس پایبندی به تعهدات قبلی است. زمانی که فرد نسبت به تعهدات خود دغدغه دارد و هزینه‌های آن را می‌پردازد، کمتر مرتکب جرم می‌شود. این تعهد شامل مواردی چون سرمایه‌گذاری در جامعه (تحصیلات، شغل، خانواده)، آرزوها و توقعات آموزشی، جهت‌گیری، پیشرفت، شغل مورد انتظار، اهمیت شهرت می‌باشد.^۷

درگیر بودن: منظور سرگرم بودن و دل‌مشغولی داشتن نسبت به یک امر اجتماعی است؛ به عبارت دیگر وقتی افراد جذب فعالیت‌های اجتماعی باشند و دغدغه آن را داشته باشند، فرصت ارتکاب جرم را ندارند. از این‌رو مشارکت در باشگاه‌ها، فعالیت‌های تفریحی و درگیر شدن در فعالیت‌های فوق برنامه موجب افزایش سطح تطابق فرد با جامعه می‌شود.^۸

اعتقاد به اعتبار و مشروعیت هنجارهای مشترک (باور): هیرشی معتقد است که میزان اعتقاد افراد به هنجارهای اجتماعی - مثل احترام به قانون و احترام به پلیس و نادرستی کنش‌هایی چون بزهکاری

۴. اکبر علیوردی‌نیا، (۱۳۹۳)، «مدیریت پیشگیری از جرم»، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان ۲(۸)(۱۳۹۳)، ۸۷.

5. Travis Hirschi and Michael R Gottfredson, *A General Theory of Crime* (Stanford: Stanford University Press, 1990), 16.

۶. هدایت‌الله ستوده، آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات) (تهران: آوای نور، ۱۳۹۹)، ۱۳۸.

7. J. Donald Shoemaker, *Theories of delinquency an examination of explanations of delinquent behavior* (Oxford: Oxford University, 2010), 20.

۸. فرانکلین ویلیامز و مرلین مک شین، نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی (تهران: میزان، ۱۳۹۶)،

و رعایت قوانین متفاوت است. هر چه اعتقاد در فرد ضعیف‌تر باشد، بیشتر احتمال دارد که هنجارشکنی کند. بنابراین انحراف به علت فقدان اعتقاد به اعتبارها و قوانین واقع می‌شود.^۹ این عوامل به روشنی با یکدیگر در تعاملند تا درجات مختلفی از تأثیر را به وجود آورند.

۲- لزوم بومی‌سازی یک نظریه در حوزه علوم انسانی

بومی کردن فرایندی است ناظر بر سلسله کنش‌ها یا عملیاتی که به صورت هدفمند انجام می‌شود؛ یعنی آنچه به ویژگی‌های مکان خاص تعلق دارد با امر محلی مرتبط است. این تعلق یا ارتباط به اشکال مختلف، از جمله ارتباط و تعلق در اهمیت و کارکرد، مصداق می‌یابد. پس بومی کردن یا محلی کردن اساساً ایجاد نوعی ارتباط و تناسب با ویژگی‌های مکان خاص است که از طریق تغییر در جوهری مانند اهمیت و کارکرد صورت می‌گیرد. در این فرایند، آنچه اهمیت و کارکرد عام، کلی یا جهان‌شمول دارد به چیزی که اهمیت و کارکرد خاص محلی دارد تبدیل می‌شود. با توجه به نکات بیان شده، بومی کردن علوم انسانی یعنی انطباق دادن این دسته از علوم با امر محلی یا ویژگی‌های مکان خاص.^{۱۰} بومی‌سازی در معنای موردنظر ما اقدامی فرهنگی و نهضت فکری مبتنی بر دین و فرهنگ خودی است که داعیه جهان‌شمول دارد.

اگر بومی‌سازی یک نظریه به معنای انطباق دادن یا سازگار کردن آن با مقتضیات و شرایط محل یا مکان خاص باشد، این پرسش پیش می‌آید که انطباق و سازگاری مورد نظر بر چه لزوم و ضرورتی استوار است و چرا باید یک نظریه را بومی کنیم. چنانچه علم را وسیله یا ابزاری بدانیم که از طریق فراهم کردن امکان‌های شناخت و کنترل محیط زندگی، تأمین‌کننده شرایط لازم برای (بهتر) زیستن است، بومی‌سازی یک نظریه، نوعی لزوم و ضرورت کارکردی پیدا می‌کند: نظریات را به این دلیل بومی می‌کنیم که لازمه دستیابی به شناخت معتبرتر، کاربردی‌تر و سودمندتر است؛ بنابراین، آنچه الزام بومی‌سازی را پیش می‌آورد، بروز بحران و تغییر در عرصه علوم انسانی در طی زمان و عدم انطباق سنت‌های تحقیقی و ارزش‌های جوامع و تفاوت نیازها و سیاست‌گذاری ما با جوامع دیگر است که برای سازگاری با محیط کشور، لازم است این علوم بومی شوند.

۹. همانجا.

۱۰. احمد گل‌محمدی، مجموعه مقالات بومی‌سازی علوم انسانی در ایران (تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی،

تهران)، ۱۳۹۴.

۳- اسلامی‌سازی شرط لازم برای بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی

با توجه به اصل چهارم و دوازدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که قانونگذار در اصل چهارم، بر منطبق بودن کلیه قوانین و مقررات با موازین اسلامی تأکید کرده و در اصل دوازدهم، دین اسلام را به عنوان دین رسمی کشور معرفی کرده و این اصل را پیوسته غیر قابل تغییر دانسته است، اهمیت دین اسلام در کشور ایران نمایان می‌شود.

با توجه به مطالب گفته شده، آنچه از اصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به ذهن متبادر می‌شود، اسلامی‌سازی شرط لازم برای بومی‌سازی است. چنین می‌توان گفت که اسلام در جزء جزء قوانین و مقررات، آداب و رسوم و عرف و فرهنگ ایران رسوخ کرده و چنان با آنها عجین گشته است که گاه می‌بینیم افرادی که به اسلام معتقد نیستند نیز به طور ناخودآگاه در مسیر اجرای این قوانین و عرف‌ها قرار می‌گیرند؛ زیرا در منطقه‌ای زندگی می‌کنند که نامش ایران است و و ایرانی هم به فرهنگ اسلامی گره خورده است. به عنوان مثال یک فرد مسیحی یا زرتشتی که در ایران زندگی می‌کند بدون اینکه خودش بخواهد تحت تأثیر قوانین اسلامی و عرف‌های اسلامی قرار می‌گیرد. مثلاً یک دختر مسیحی که در آیین او اعتقادی به رعایت حجاب ندارند و رعایت حجاب جزء ارزش‌های آنها محسوب نمی‌شود، آیا می‌تواند بدون رعایت حجاب و با پوشش نامناسب در انظار عمومی ظاهر شود؟ پاسخ منفی است و این دختر چون در ایران زندگی می‌کند باید به قوانین و مقررات این کشور احترام بگذارد و حجاب و پوشش او منطبق بر اصول و قوانین حاکم بر ایران باشد؛ بنابراین مشخص شد، اسلامی‌سازی شرط لازم و پیش‌نیاز، بومی‌سازی تمام قوانین، مقررات و نظریات در ایران است.

۴- مبنای بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی در قانون اساسی

اصل دوم، چهارم^{۱۱} و هشتم^{۱۲} قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران را می‌توان به عنوان مبنا، پایه و اساس بومی‌سازی برای نظریات کنترل اجتماعی دانست؛ زیرا اجرای این اصول باعث افزایش

---

۱۱. اصل چهارم: کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزائی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است.

۱۲. اصل هشتم: در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند. «و الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ».

خودکنترلی در افراد جامعه می‌شود و با افزایش خودکنترلی در افراد میزان پایداری آنها به اصول اخلاقی و قوانین جامعه افزایش می‌یابد و کنترل اجتماعی بیشتری را حاصل می‌شود. برای توضیح این مطلب باید گفت، اصل دوازدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دین رسمی ایران را اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری معرفی کرده است و با به رسمیت شناختن دین اسلام باید بر طبق اصل چهارم کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و ... بر اساس موازین اسلامی باشد؛ و اصل دوم قانون اساسی پایه‌های این موازین اسلامی را مشخص ساخته است؛ و همچنین اصل هشتم قانون اساسی یکی از فروع دین اسلام که بخشی از سیاست نظارتی و کنترلی دین است را بیان می‌کند.

وقتی از بومی‌سازی صحبت می‌کنیم یعنی بهره‌مندی از این نظریه‌ها برای کنترل جرم، یعنی بهره‌مندی از سیاست‌ها و تدابیر منبث از این نظریه‌ها در پیشگیری و کنترل جرم. از آنجایی که مهم‌ترین و اثربخش‌ترین آموزه‌های دینی، آموزه‌های اعتقادی است، زیربنا و شالوده سایر آموزه‌های دینی محسوب می‌شوند. در آموزه‌های اسلامی و تعالیم رسیده از قرآن و سنت معصومین (ع)، توجه دین به کنترل اجتماعی نمایان می‌شود. همان‌گونه که در اصل دوم^{۱۳} قانون اساسی اشاره می‌کند جمهوری اسلامی نظامی است که بر پایه ایمان به: توحید، نبوت، معاد، عدل بنا شده است. اعتقادات دینی، انسان را از درون با دین پیوند می‌دهد و حقیقت دین را در اندیشه، احساس و رفتار انسان جاری می‌سازند. همچنین اصل هشتم قانون اساسی دو مورد از فروع دین را مورد توجه قرار داده است که عبارتند از امر به معروف و نهی از منکر؛ در این اصل، همه مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت را مسؤول دانسته و همه را به انجام آن مکلف نموده است؛ و از آنجایی که کنترل اجتماعی، شامل هر گونه نظارت اجتماعی در سامان دادن شخصیت و رفتار فرد می‌شود، شخصیت انسان بیشترین تأثیر را از آموزه‌های اعتقادی می‌پذیرد و تحت تأثیر آنها شکل می‌گیرد. در اینجا است که ارتباط کنترل اجتماعی

۱۳. اصل دوم قانون اساسی: جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه ایمان به:

۱. خدای یکتا (لااله الاالله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او؛

۲. وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین؛

۳. معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا؛

۴. عدل خدا در خلقت و تشریح؛

۵. امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلام؛

۶. کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسؤولیت او در برابر خدا.

با آموزه‌های اعتقادی ظاهر می‌شود و اهمیت بومی‌سازی نمایان می‌گردد.

۴-۱- اعتقاد به توحید عامل اصلی بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی

با توجه به بند اول اصل دوم قانون اساسی که یکی از پایه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران را ایمان به خدای یکتا (لا اله الا الله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او می‌داند، اعتقاد به توحید در کنترل رفتار افراد، نقش مهمی را ایفا می‌کند. باورهای دینی نیز باور به حضور خداوند، باور به مراقبت همیشگی او و باور به روز حسابرسی و قیامت عناصری است که به شدت رفتار افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد و فرد را به سمت رفتار شایسته هدایت می‌کند.

توحید در یک جمله بدین معناست که در عالم، تنها یک مبدأ مستقل و متعالی وجود دارد که همه عالم وابسته به او هستند. توحید، مبنای اخلاق است، توحید یعنی اینکه بدانیم تنها یک ارزش اصیل در عالم وجود دارد و آن خداوند متعال است.^{۱۴} حال تأثیر این عامل در کنترل اجتماعی این‌گونه است، ایمان یعنی اعتقاد قلبی، زبانی و عملی به وجود خداوند، نقش بسزایی در پیشگیری و بازدارندگی از ارتکاب جرایم دارد. به طور مسلم این اعتقاد که خداوند به تمام اعمال و رفتار انسان آگاهی دارد، به عنوان عامل مهمی در بازدارندگی او از ارتکاب رفتارهای ناشایست، به شمار می‌رود. چنانچه در قرآن آمده است: «خداوند بر هر چیز نگهبان و مراقب است»^{۱۵}، «و خداوند به کردار ایشان بیناست»^{۱۶}

ایمان به خداوند و پیوند افراد با او به عنوان مهم‌ترین عامل خودکنترلی و در نتیجه پیشگیری‌کننده از ارتکاب رفتارهای ناپسند است؛ بنابراین یکی از مبانی مهم که تأثیر عمیقی در کنترل و نظارت اجتماعی خواهد داشت، مبتنی بودن هنجارهای اجتماعی بر ارزش‌های توحیدی است. هدف اصلی اسلام، تنها مراعات صورت ظاهری رفتار نیست، بلکه پیش از آن به روح و جوهر اخلاق یعنی توحید اهتمام دارد. کنش بهنجار انسان در این پارادایم با اهداف اخلاقی و معنوی گره می‌خورد و هر چه موجب آسیب به این اهداف در جامعه گردد، به عنوان ناهنجاری تلقی خواهد شد.

نظام کنترل اجتماعی اسلام با آگاهی از ساحت خالقی توانا و منطبق با فطرت الهی انسان طراحی می‌شود تا حرکت و سیر انسان برای اتصال به حقیقت عالم را تسهیل کند و با بیان و آگاهی دادن به انسان در رابطه با حقیقت خود و بعثت فطرت و عقلانیت، او را از طغیان و عصیان بازدارد. پذیرش دعوت

۱۴. عبدالله جوان، نظم اجتماعی در اسلام (قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۳)، ۶۸.

۱۵. وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا (احزاب، آیه ۵۲)

۱۶. وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ (بقره، آیه ۹۶)

الهی که در بهترین صورت و در غایت فصاحت و بلاغت بیان می‌شود، موجب احیای انسان مؤمن و جامعه دینی است و این موضوعی است که عقل آن را به وضوح ادراک می‌کند.^{۱۷}

نظام کنترل اجتماعی اسلام ظرفیت‌های بسیاری برای تضمین حیات طیبه و مقابله با فساد در جامعه اسلامی دارد. تربیت الهی بر محور ربوبیت حق متعال، ایمان به معاد و حمایت و هدایت‌های الهی موجب معناداری حیات انسان می‌شود و زندگی با لیبیک به دعوت الهی، زنده بودن به معنای واقعی را نشان می‌دهد و دیگر مجال و فرصتی برای تأثیرگذاری عوامل مفسده‌برانگیز نخواهد بود.^{۱۸}

بنابراین در بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم و سایر نظریات، باید این امر مهم که اعتقاد به توحید و یکتاپرستی است، مورد توجه قرار گیرد، زیرا تمسک به ریسمان الهی بر اساس آیات قرآن عامل تلطیف قلوب و ایجاد برادری در جامعه دینی می‌شود که این موارد، پشتوانه همبستگی و استحکام جامعه دینی خواهند بود. در اینجا تحقق یکی از عناصر موجود در نظریه کنترل اجتماعی جرم (هیرشی)، نمایان می‌شود، عنصر وابستگی و تعلق خاطر داشتن افراد نسبت به یکدیگر که یکی از عوامل تأثیرگذار در کاهش و کنترل جرم می‌باشد.

۴-۲- وحی الهی و نقش بنیادین آن در بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی

با توجه به بند دوم اصل دوم قانون اساسی که یکی از پایه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران را ایمان به وحی الهی و نبوت می‌داند، بدیهی است که معرفت خداوند و تکامل روحی و معنوی انسان که هدف آفرینش است، بدون رهبری پیامبران الهی امکان‌پذیر نخواهد بود. انبیا انسان‌های برجسته‌ای هستند که رفتار آنها برای بشریت در تمام مراحل زندگی به عنوان الگو دارای آموزه‌های فراوان اعتقادی، اخلاقی و حکمی است. پیامبران آمده‌اند تا مردم را ارشاد نموده و نسبت به وظایف الهی و انسانی خویش آگاه سازند و همچنین آنان را در مسیر تزکیه و تعلیم و تربیت یاری نمایند، جامعه را به سوی عدالت که از اهداف مهم بعثت انبیا است، سوق دهند. الگو بودن پیامبران الهی به جهت مراتب بالای اطاعت و بندگی و تسلیم محض خداوند متعال بودن و عصمت انبیا می‌باشد. روش الگویی، بهترین روش و کارآمدترین شیوه، برای اصلاح و تربیت فردی و اجتماعی انسان است.^{۱۹}

۱۷. شهید شاطری پور اصفهانی، (۱۴۰۰). درآمدی بر نظام کنترل اجتماعی اسلام (قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی،

۱۴۰۰)، ۲۲.

۱۸. همان، ۲۳.

۱۹. محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ترجمه و شرح سید مهدی آیت‌اللهی (تهران: جهان‌آرا، ۱۳۸۶)، ۷۰.

در فرهنگ اسلامی بر مفهوم «اخوت ایمانی» تأکید فراوانی شده است، یعنی ایمان به خدا و پیامبر (ص)، عامل ایجاد نزدیک‌ترین پیوندهای عاطفی و همبستگی در میان افراد است. پیوندی که در حد برادری و از محکم‌ترین علقه‌هاست.^{۲۰}

خداوند در قرآن می‌فرماید: «...مؤمنین بایکدیگر برادرند، پس رابطه بین برادران را اصلاح کنید»^{۲۱} از این رو، افراد در جامعه اسلامی، اعضای خانواده‌ای هستند که مرزهای زمانی و مکانی و جغرافیایی و نژادی و ... را درمی‌نورند و عامل خویشاوندی در آن، ایمان است. این روحیه برادری و پیوند میان مؤمنان، چون جهت الهی دارد، بسیار پایدار و حقیقی‌تر از پیوندهایی است که در جوامع مادی‌گرا و بر پایه منافع دنیوی به وجود می‌آید، زیرا منافع دنیوی محدود است و در صورت تعارض منافع، پیوندها و دوستی‌ها به راحتی از بین می‌رود. این گفته‌ها بیانگر شباهت به عنصر وابستگی در نظریه هیرشی است که بیان می‌داشت، علقه داشتن و وابستگی به افراد مدل، با قضاوتی که آن مدل‌ها نسبت به فرد دارند تکمیل می‌شود. هر قدر قضاوت آنها نسبت به وی مثبت باشد، رکن وابستگی بیشتر و قوی‌تر می‌شود؛ اما هر قدر احساس وابستگی کمتر شود و فرد نسبت به قضاوت مدل در مورد خود بی‌تفاوت شود میزان پشت کردن به هنجارها بیشتر می‌شود. در نتیجه، در جامعه اسلامی، هر چه روحیه برادری و پیوند میان مؤمنان بیشتر باشد رکن وابستگی آنها هم بیشتر می‌شود و بر قضاوت‌های مدل خود حساس‌تر می‌شوند؛ در نتیجه باعث رعایت بیشتر هنجارهای جامعه از سوی آنها می‌شود.

به عبارت دیگر، در مورد تأثیر اعتقاد به نبوت بر کنترل اجتماعی باید بگوییم، نظریه پیوند اجتماعی هیرشی بیان می‌کند وابستگی و تعهد فرد به اشخاص دیگر و نهادهای اجتماعی، یکی از شیوه‌هایی است که فرد، خود را از این طریق به جامعه پیوند می‌دهد. ضعف چنین پیوندهایی موجب می‌شود که او نگران به خطر افتادن روابط اجتماعی خود نباشد؛ بنابراین اگر دیگرانی باشند که برای فرد مهم هستند، به طور قطع در چگونگی رفتار او مؤثر خواهند بود. توجه به اسوه‌ها در جامعه، عامل پیشگیری از انحرافات و خطاها می‌باشد، زیرا با حضور چشمگیر و مؤثر خویش، جوی از امان و پاکی پدید می‌آورد که خود به خود، اجازه ظهور جلوه‌های تباہی و انحراف را در جامعه نمی‌دهند.

۴-۳- اعتقاد به معاد و نقش آن در بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی

مقصود از ایمان به عالم آخرت، باور داشتن روز قیامت و ایمان به ثواب و عقاب الهی است. اهمیت ایمان

۲۰. جوان، پیشین، ۱۲۵.

۲۱. إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (حجرات، آیه ۱۰).

به معاد و جهان آخرت تا حدی است که در بسیاری از آیات قرآن، ایمان به آخرت بلافاصله پس از ایمان به خداوند آمده است.

با توجه به بند سوم اصل دوم قانون اساسی که یکی از پایه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران را ایمان به معاد می‌داند و بر نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا تأکید می‌کند می‌توان بیان کرد، در نظام اعتقادی اسلام، هستی محدود به این جهان مادی نمی‌شود که با مرگ انسان پایان پذیرد. علم به اینکه بعد از مرگ، انسان وانهاده نمی‌شود، بلکه مسؤول تمام اعمال خود است و جهانی جاویدان را به دنبال دارد، انسان را به فکر وامی‌دارد، چرا که انسان همیشه در این تلاش است که خود را به کمال برساند.

قطعیت و حتمیت حساب و جزا در روز قیامت از عوامل تأثیرگذار در کاهش جرم و جلوگیری از ارتکاب جرم خواهد بود. فردی که به روز جزا اعتقاد دارد، در مهار کردن غرایز، سنجش تمایلات و اجتناب از گناهان از غیر مؤمن به مراتب موفق‌تر است، چرا که وقتی کسی به عالم آخرت یقین داشته باشد و خود را در پیشگاه الهی مسؤول ببیند، همواره مراقب اعمال خویش است و اعتقاد به معاد، قوی‌ترین ضمانت را برای رعایت هنجارها، انجام خوبی‌ها و ترک زشتی‌ها پدید می‌آورد. در جامعه‌ای که چنین اعتقادی زنده و حاکم باشد و در تمام شریان‌های آن جاری باشد و همگان بدان پایبند باشند، بی‌هیچ تردید برای اجرای قوانین و مقررات و جلوگیری از ظلم و تجاوز به حقوق دیگران، کمتر نیاز به اعمال زور و فشار خواهد بود. «توجه به اینکه بر تمام اعمال و رفتار انسان در آشکار و نهان نظارت می‌شود و روزی به حساب می‌آید و مطابق آن به انسان، پاداش و یا عذاب می‌رسد، التزامی درونی پدید می‌آورد که با هیچ نظارت بیرونی قابل مقایسه نیست.»^{۲۲}

«بنابراین، اگر دو اصل بنیادین ایمان به خدا و معاد با شیوه‌هایی که دین سفارش کرده است، عمیقاً در فرد درونی شود و در طول زمان و مراحل رشد جسمانی و عقلانی از طریق تفکر، توجه، تهذیب و مناسک دینی به تثبیت برسد، شخصیت مطلوب دینی شکوفا می‌شود. چنین فردی از همه آفت‌های درونی و بیرونی محفوظ می‌ماند. درونی کردن ارزش‌های دینی تأثیر مستقیم و بسیار چشمگیری در اجتناب از انحرافات دارا می‌باشد.»^{۲۳} از طرف دیگر، مطابق نظریه تروایس هیرشی، ایمان و وفاداری

۲۲. جوان، پیشین، ۶۱.

۲۳. نصرالله آقاجانی، «استراتژی قرآن در مواجهه با انحرافات اجتماعی»، فصلنامه شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، ۵ (۲۰) (۲۰۲۳).

نسبت به ارزش‌های گروه، از مهم‌ترین عناصر پیوند فرد با جامعه (پیوند اجتماعی) است. هر قدر ارزش‌ها اعتباری‌تر و قراردادی باشند و تنها به رسم و سنت گذشتگان مستند باشند، ایمان و وفاداری فرد نسبت به آنها کمتر خواهد بود، اما هر چه ارزش‌ها، انسانی‌تر و در راستای مبدأ و معاد انسان باشند، تأثیرشان در ایمان و تعهد فرد بیشتر خواهد بود.

۴-۴- اصل چهارم قانون اساسی و ارتباط آن با نظریه کنترل اجتماعی

در واقع با تصویب قانون اساسی، نظام جمهوری اسلامی بر اساس اصل دوم این قانون بر توحید و قبول یکتایی خداوند متعال و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او بنا گردیده و عهده‌دار و ضامن اجرای اصول و مبانی اعتقادی مذکور در آن اصل، اصل چهارم قانون اساسی است که می‌گوید «کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است.» اصل چهارم یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین اصول قانون اساسی است که زیربنای تقنینی جمهوری اسلامی ایران را شکل می‌دهد.

بر اساس اصل چهارم قانون اساسی، کلیه قوانین و مقررات حاکم در نظام جمهوری اسلامی ایران، باید منطبق بر موازین اسلامی باشد. در واقع، این اصل بیانگر لزوم ابتدای تمام قواعد قانونی حاکم، با موازین اسلامی در نظام جمهوری اسلامی ایران است. الفاظ عموم و اطلاق که از جمله اصطلاحات علم اصول می‌باشند با فراست فقهای مجلس خبرگان تدوین قانون اساسی در اصل چهارم، گنجانده شده است. عموم و اطلاق مصرح در این اصل در مقام تبیین دامنه شمول اسلامی بودن قوانین و مقررات در نظام تقنینی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و نشان می‌دهد که حکومت موازین اسلامی، علاوه بر قانون و مقررات، اصول قانون اساسی را نیز در برمی‌گیرد؛ یعنی علاوه بر لزوم انطباق همه اصول قانون اساسی با موازین اسلامی، کلیه مواد، تبصره‌ها و بندهای هر قانون و مقرره‌ای که در نظام جمهوری اسلامی حاکم است نیز می‌بایست منطبق با شریعت اسلام باشد. تطابق قوانین و مقررات با موازین اسلام، اعم از قوانین و مقرراتی که پیش از انقلاب اسلامی و یا بعد از آن به تصویب رسیده‌اند، می‌باشد. همچنین مشمول هر قاعده دارای ضمانت اجرایی که قابلیت اطلاق لفظ قانون یا مقرره بر آن وجود

داشته باشد، می‌شود.^{۲۴}

یکی از عناصر نظریه کنترل اجتماعی جرم (هیرشی) باور و اعتقاد است و اصل چهارم قانون اساسی منطبق بودن با موازین اسلامی (باور و اعتقاد گفته شده در نظریه هیرشی) را برای همه قوانین و مقررات در نظر گرفته و خط سیر باورها و اعتقادات را مشخص گردانیده است. بنابراین، از آنجایی که اعتقاد به اعتبار اخلاقی نظام هنجارهای اجتماعی و رعایت قوانین و مقررات نیز موجب احساس وظیفه اخلاقی نسبت به دیگران می‌شود، اصل چهارم قانون اساسی این باور و اعتقاد را ایجاد کرده است. در نتیجه برای بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم (هیرشی) به دلیل اینکه ضعف در باورها و اعتقادات راه را برای کج‌رفتاری افراد جامعه هموار می‌کند باید با استفاده از روش‌هایی مناسب سعی در تقویت این باورها و اعتقادات در افراد جامعه شود تا احساس تعهد بیشتری نسبت به رعایت اعتقادات و باورها (موازین اسلامی) در افراد جامعه پدید آید.

۴-۵- نقش اصل هشتم قانون اساسی در بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی

با توجه به اصل هشتم قانون اساسی که بیان می‌دارد در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای همگانی و متقابل است که مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت دارند. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند.^{۲۵} در این اصل، همه مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت را مسؤول دانسته و همه را به آن مکلف نموده است، به نظارت و دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر که سرچشمه در مکتب و معارف اسلامی این امت دارد، تأکید شده است. امر به معروف و نهی از منکر بخشی از سیاست نظارتی و کنترلی اسلام و عنصر مکمل فرایند اجتناب‌ناپذیر «جامعه‌پذیری» محسوب می‌شود. بارزترین اساسی‌ترین راهکارهای نظارت عمومی در قالب حق و تکلیف، نظارتی است که در نصوص اسلامی از آن به «امر به معروف» و «نهی از منکر» تعبیر شده است، و خوب امر به معروف و نهی از منکر و مکلف بودن به احساس مسؤولیت و مراقبت از دیگران اموری هستند که در حوزه فقه و شریعت اسلامی مطرح شده‌اند و بنای اسلام بر این است که در جوامع دینی و انسانی این مهم به عنوان یک هنجار درآید تا از

۲۴. خیراله پروین، حمید افکار سرنند و میثم درویش متولی، «حکومت اصل چهارم قانون اساسی بر عموم و اطلاق سایر اصول، قوانین و مقررات»، نشریه حکومت اسلامی ۱۷(۴)(۶۶)، ۱۳۹۱، ۱۰۹.

۲۵. وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ (توبه، آیه ۷۱).

این طریق، سیاست کنترلی اسلام به نقطه رفیع و ایده‌آل خود هدایت شود.^{۲۶} در واقع در جوامعی که نهاد امر به معروف و نهی از منکر به درستی اجرا شود تک‌تک افراد آن جامعه به همدیگر این پیام را منتقل می‌کنند که سرنوشت و عاقبت افراد مربوط به همدیگر می‌باشد، چنانچه در قرآن کریم بیان می‌دارد، در آیه ۱۱۰ سوره آل عمران آمده شما بهترین امتی هستید که برای مردم پایدار شده‌اید به کار پسندیده فرمان می‌دهید و از کار ناپسند بازمی‌دارید و به خدا ایمان دارید.^{۲۷}

بنابراین تذکر، تنبیه، توجه همگانی و مسؤولیت عمومی موجب اصلاح جامعه و دوری از آفت‌ها می‌شود. امر به معروف و نهی از منکر، یک تکلیف عمومی است که حقایقی را روشن ساخته است و با هدایت افراد جامعه، بدعت‌ها را از بین می‌برد. در اینجا نظریه کنترل نمایان می‌شود، در جوامعی که احساس همبستگی و تعلق در میان افراد کم است، افراد نصیحت دیگران را دخالت در کار خود می‌دانند. ولی در جامعه اسلامی، افراد با یکدیگر همبستگی و به هم علاقه دارند، در نتیجه نمی‌توانند نسبت به یکدیگر بی‌تفاوت باشند و این مسأله را با امر به معروف و نهی از منکر البته بدون تجسس در امور شخصی افراد به یکدیگر نشان می‌دهند. این احساس همبستگی و تعلق میان افراد نیز یکی از عوامل استحکام و تنظیم نظم اجتماعی در جامعه است.

۵- نگاه بومی به نظریه کنترل اجتماعی جرم

در مسیر بومی‌سازی یک نظریه در زمینه علوم انسانی و اجتماعی، از آنجا که بخشی از ذات علم، عقلی و انسانی و جهانی بودن است و اقتضائات عقل و فطرت بشر نیز یکسان است، چه بسا بسیاری از یافته‌های ما با علوم غربی و غیربومی مشترک باشند؛ بنابراین نباید توقع داشت علوم انسانی و اجتماعی بومی در ایران کاملاً متفاوت با سایر کشورها یا جوامع باشد یا یک چیز عجیب و غریبی باشد که در دنیا هیچ مشابهی ندارد؛ بنابراین در بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم، عناصری را که هیرشی به عنوان مؤلفه‌های کنترل‌کننده جرم بیان کرده، ۱- وابستگی و تعلق خاطر داشتن، ۲- تعهد داشتن، ۳- اعتقاد و باورها، ۴- درگیر بودن یا مشغولیت بوده است که به کرات در آموزه‌های اسلامی این عناصر به چشم می‌خورند.

بنابراین، از آنجا که اقتضائات عقل و فطرت بشر یکسان و اسلام نیز دینی است که محتوای آن بر پایه عقل و فطرت بشری است و عناصر موجود در نظریه کنترل اجتماعی هیرشی نیز خارج از قاعده عقل

۲۶. کلینی، پیشین، ۳۷۴.

۲۷. كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ (عمران، آیه ۱۱۰).

و فطرت بشر نمی‌باشند به همین دلیل است که عناصر موجود در نظریه کنترل اجتماعی جرم هیرشی، همه در آموزه‌های اسلامی به طور کامل و جامع وجود دارند و برای هر کدام از این عناصر می‌توان نمونه‌های بی‌شماری از آیات و روایات را ذکر کرد و به عنوان مصداق و نمونه آورد.

برای بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم هیرشی لازم نیست کاری شگرف انجام شود، زیرا که در آموزه‌های اسلامی به نحو احسن این عناصر بیان شده و کوچک‌ترین ابهامی باقی نمانده است. در نتیجه کاری که باید در بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم، انجام شود این است که یک ظاهر بومی به این نظریه بدهیم. پس لازم است، چهارچوب‌ها و جهت‌های کلی را از اسلام بگیریم و جوهره آموزه‌های اسلامی را معیار قرار دهیم. برای اخذ چهارچوب‌ها و جهت‌گیری‌های کلی اسلام، باید پایه و اساس بومی‌سازی نظریات جرم‌شناسی را بشناسیم. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصول دوم، چهارم، هشتم و دوازدهم را می‌توان به عنوان پایه و اساس بومی‌سازی نظریات کنترل اجتماعی دانست؛ زیرا اجرای این اصول باعث افزایش سطح تطابق فرد با جامعه می‌شود و میزان پایبندی افراد به اصول اخلاقی و قوانین جامعه افزایش می‌یابد، در نتیجه کنترل اجتماعی بیشتری را حاصل می‌شود.

۵-۱- ذکر نمونه‌هایی از وابستگی و تعلق خاطر داشتن در آموزه‌های اسلامی

هیرشی در نظریه کنترل اجتماعی جرم، وابستگی فرد به اشخاص دیگر در خانواده، محیط و نهادهای اجتماعی را یکی از موارد پیوند فرد با جامعه می‌داند و ضعف چنین پیوندهایی را دلیلی برای گرایش بیشتر فرد به سمت ارتکاب جرم می‌شناخت. مشابه این مورد را در آموزه‌های اسلامی در اهمیت به خانواده می‌بینیم، خانواده، از ابتدای تاریخ تاکنون به عنوان اصلی‌ترین نهاد اجتماعی، زیربنای جوامع و خاستگاه فرهنگ‌ها، تمدن‌ها و تاریخ بشر بوده است. دین اسلام به عنوان مکتبی انسان‌ساز، بیشترین توجه را به والایی خانواده دارد؛ از این رو، این نهاد مقدس را کانون تربیت می‌شمرد. نیک‌بختی و بدبختی جامعه انسانی را نیز به صلاح و فساد این بنا وابسته می‌داند و هدف از تشکیل خانواده را تأمین نیازهای عاطفی و معنوی انسان از جمله دستیابی به آرامش برمی‌شمارد.

به هر حال از دید اسلام اساس زندگی خانوادگی بر محبت است، خداوند در قرآن می‌فرماید: یکی از آیات و نشانه‌های عظمت خدا این است که همسرانی از جنس شما برای شما آفرید تا آرامش خویش را در کنار آنها پیدا کنید و در میان شما محبت و دوستی و رحمت قرار داد؛ در این نشانه‌های بسیاری است

برای کسانی که اندیشه می‌کنند.^{۲۸}

خانواده کانون پرورش نسل صالح است. فرزندانی که محصول پیوند زن و مرد هستند، برای پرورش سالم و صالح، نیاز به یک کانون مناسب دارند؛ خانواده این بستر را به خوبی فراهم می‌نماید.^{۲۹} امام سجاد علیه‌السلام می‌فرماید^{۳۰}: حق فرزند تو آن است که بدانی او از توست و در این جهان در نیک و بد خویش وابسته به توست و تو نسبت به پرورش دادن خوب و راهنمایی کردن او به راه پروردگارش و یاری رساندن به او در اطاعت خداوند هم درباره خودت و هم حق او مسؤول هستی و بر اساس این مسؤولیت پاداش می‌گیری و کیفر می‌بینی، پس در کار فرزند همچون کسی عمل کن که کارش را در این دنیا به حسن اثر خویش آراسته می‌کند و تو به سبب حسن رابطه میان خود و او سرپرستی خوبی که از او کرده‌ای و نتیجه الهی که از او گرفته‌ای، نزد پروردگار خویش معذور باشی و هیچ نیرو و توانی جز به خداوند نیست.^{۳۱}

از منظر قرآن کریم خانواده محلّ اُمْنِیَّت و آرامش است و بر اساس مهر و محبّت بنا نهاده شده است و از آنجاکه محبّت و مهرورزی می‌تواند خانواده را از اضمحلال حفظ کند، از طریق پاداش اُخروی به آن تشویق می‌نماید. در سنّت پیشوایان معصوم (ع) رابطه عاطفی و برخورد محبت‌آمیز با همسران مورد تاکید بسیار بوده است، به گونه‌ای که هم خود به آن عمل و هم به دیگران درباره آن سفارش می‌کردند. با ذکر این مثال‌ها متوجه شدیم که در کانون خانواده عنصر وابستگی و تعلق خاطر هیرشی به وضوح نمایان می‌شود، در نتیجه به هر میزان روابط فرد در محیط خانواده مستحکم‌تر باشد و پیوندهای میان اعضای خانواده قوی‌تر باشد به همان میزان تعلق خاطر فرد افزایش می‌یابد و بیشتر نگران به خطر افتادن روابط خود می‌شود، در نتیجه گرایش فرد به سمت رفتارهای پرخطر کاهش می‌یابد.

۲۸. مِنْ آيَاتِهِ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا اَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً اِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (روم، آیه ۲۳).

۲۹. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْجِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَ يَعْصُونَ مَا يُمْرُونَ» (تحریم، آیه ۶).

۳۰. وَ أَمَا حَقٌّ وَ لَدَيْكَ فَتَعَلَّمَ أَنَّهُ مِنْكَ وَ مُضَافٌ إِلَيْكَ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا بِخَيْرِهِوَ شَرُّهُ وَ أَنَّكَ مَسْئُولٌ عَمَّا وُلِّيْتَهُ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَ الدَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ وَ الْمَعُونَةِ لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فِيكَ وَ فِي نَفْسِهِ فَمُنَابٌ عَلَى ذَلِكَ وَ مُعَاقِبٌ فَأَعْمَلٌ فِي أَمْرِهِ عَمَلِ الْمُتَزَيِّنِ بِحُسْنِ أَثَرِهِ عَلَيْهِ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا، الْمُعْذِرِ إِلَى رَبِّهِ فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ، بِحُسْنِ الْقِيَامِ عَلَيْهِ وَ الْأَخْذِ لَهُ مِنْهُ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

۳۱. حسن بن شعبه حرانی، تحف العقول (قم: موسسه انتشارات اسلامی، ۱۴۰۴ ق.)، ۲۶۳.

۵-۲- ارتباط عنصر تعهد در کنترل اجتماعی جرم (هیرشی) با آموزه‌های اسلامی

منظور از تعهد، در نظریه کنترل اجتماعی جرم هیرشی احساس پابندی است. افرادی که نسبت به جامعه از تعهد بیشتری برخوردارند، برای حفاظت از دستاوردهای خود و ارزش‌های جامعه، با دیگران هم‌نوا می‌شوند و گرایش کمتری به سمت ارتکاب جرم دارند.

در زمینه ارتباط عنصر تعهد در کنترل اجتماعی جرم (هیرشی) با آموزه‌های اسلامی، در بادی امر به ذکر آیات و روایاتی در مورد اهمیت وفای به عهد خواهیم پرداخت.

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! به پیمان‌ها وفا کنید.»^{۳۲} آنان (مؤمنین) به امانت و عهد و پیمان خود وفادارند.^{۳۳} قرآن مجید، دستور می‌دهد: «به عهد و پیمان خود پیوسته وفادار باشید و بدانید که در برابر خدا مسؤول هستید؛ و می‌فرماید: به عهد الهی وفا کنید. این چیزی است که خداوند شما را به آن سفارش کرده است تا متذکر شوید»^{۳۴}

نادیده گرفتن پیمان‌ها، جز خودخواهی و بی‌اعتنایی به حقوق دیگران و سبک شمردن شخصیت آنها علتی ندارد و افراد خودخواه و پیمان‌شکن از دید پیامبر اکرم نکوهش شده‌اند. چنان که ایشان فرموده است: «آن کس که به پیمان خود وفادار نیست، مسلمان نیست.»^{۳۵}

بنابراین، با ذکر این موارد تشابه تعهد یا وفای به عهد در آموزه‌های اسلام با عنصر تعهد داشتن در نظریه کنترل اجتماعی جرم هیرشی نمایان شد و متوجه شدیم که در هر دو مورد تعهد داشتن از اهمیت والایی برخوردار است و وجود احساس پابندی در افراد جامعه، عامل مهم برای کنترل جرم هم در نظریه کنترل اجتماعی و هم در آموزه‌های اسلامی محسوب می‌شود.

۵-۳- تشابه عنصر مشغولیت در نظریه کنترل اجتماعی با آموزه‌های اسلامی

در نظریه کنترل اجتماعی جرم هیرشی، منظور از مشغولیت و درگیر بودن سرگرم بودن و دل‌مشغولی داشتن نسبت به یک امر اجتماعی است. انجام فعالیت‌های تفریحی و درگیر شدن در فعالیت‌های فوق برنامه موجب افزایش سطح تطابق افراد در جامعه می‌شود که کاهش انحراف و جرم را در پی دارد.

تشویق به کار و تلاش به عنوان عامل مهمی در رشد معنوی و تربیتی و سلامت فکری و معیشتی

۳۲. یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ (مانده، آیه ۱)

۳۳. وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ (مؤمنون، آیه ۸)

۳۴. وَ يَعْهَدُ اللَّهُ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (انعام، آیه ۱۵۲)

۳۵. لَا دِينَ، لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ

انسان، موضوعی است که قرآن کریم در آیات متعددی به آن دعوت و توصیه نموده است. در قرآن کریم حدود ۴۰۰ آیه در تشویق به کار و تلاش و بیان ارزش و اهمیت و آثار و برکات (کار و تلاش) ذکر شده است. در آموزه‌های قرآنی و روایی، کار در ردیف عبادت آمده است. تا آنجا که فضیلت کسی که برای روزی خود تلاش می‌کند، برتر و بالاتر از عابد بیکار شناخته شده است و در مقابل، تنبلی و بیکاری مظهر نقص، پوچی و ابتذال معرفی شده است.

آیات و روایات در مورد اهمیت داشتن کار و کسب روزی حلال بسیار است که به چند مورد به عنوان نمونه بسنده می‌کنیم.

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: پس آنگاه که نماز پایان یافت (بعد از ظهر جمعه باز در پی کسب و کار خود رفته و) روی زمین منتشر شوید و از فضل و کرم خدا روزی) طلبید و یاد خدا بسیار کنید تا مگر رستگار و سعادت‌مند گردید.^{۳۶}

رسول الله (ص) می‌فرماید: عبادت ده جزء است که نه جزء آن در کار و تلاش برای به دست آوردن روزی حلال است.^{۳۷}

امام صادق (ع) می‌فرماید: رها کردن کسب و کار، عقل را کم می‌کند.^{۳۸} بنابراین، با ذکر این نمونه‌ها دریافتیم که تشابه زیادی بین عنصر مشغولیت در نظریه کنترل اجتماعی جرم هیرشی با آیات و روایات اسلامی وجود دارد و مشغولیت و درگیر بودن از منظر هر دو، عامل مهمی در کنترل جرم و کاهش انحراف و کج روی در جامعه می‌باشد.

۵-۴- اعتقاد و باورها در نظریه کنترل اجتماعی و آموزه‌های اسلامی

در نظریه کنترل اجتماعی هیرشی آمده است، اعتقاد به اعتبار اخلاقی نظام هنجارهای اجتماعی و رعایت قوانین و مقررات نیز موجب احساس وظیفه اخلاقی نسبت به دیگران می‌شود و ضعف چنین اعتقادی راه را برای کج رفتاری هموار می‌کند.^{۳۹}

و این اعتقادات و باورها در آموزه‌های اسلامی، در اصل دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

۳۶. فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (جمعه، آیه ۱۰)

۳۷. الْعِبَادَةُ عَشْرَةٌ أَجْزَاءٌ تِسْعَةٌ مِنْهَا فِي طَلَبِ الْحَلَالِ؛ نوری، ۱۴۰۸، ج ۱۳، ص ۱۲.

۳۸. تَزَكُّ الْجَزَاةُ يَنْقُصُ الْعَقْلَ؛ محمد بن حسن عاملی، وسایل الشیعه (قم: موسسه آل البيت (ع)، ۱۴۰۹ ق)، ۱۴.

۳۹. رحمت‌الله صدیق سروستانی، آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی) (تهران: سازمان مطالعه و

تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، ۱۳۹۸)، ۵۲.

مشهود است که ایمان به توحید و یگانگی خداوند، اعتقاد به رسولان الهی و اعتقاد و باور به معاد و روز حسابرسی به عنوان پایه‌های بومی‌سازی نظریات کنترل اجتماعی جرم هستند؛ که در بالا به توضیح این موارد پرداخته شد.

بنابراین، به هر میزان افراد جامعه نسبت به ارزش‌ها و اعتقادات حاکم بر جامعه پایبندتر باشند، باعث کاهش ارتکاب جرم در آن جامعه می‌شود و کنترل جرم در آن جامعه به آسانی میسر می‌شود. در جامعه ایران نیز افرادی که دارای ایمان راسخ به یگانگی خدا، ایمان به نبوت و باور به روز جزا و حسابرسی هستند، بیشتر بر روی اعمال و رفتارهای خود کنترل دارند، در نتیجه کمتر به سمت انحراف و ارتکاب جرم گرایش پیدا می‌کنند و ضعف چنین اعتقاداتی مسیر آنها را به سوی انحراف و کج‌رفتاری منحرف می‌کند.

۵-۴-۱- تجلی عنصر باورها و ارزش‌های هیرشی در قانون زکات

در باورها و ارزش‌های اسلامی زکات از جایگاه ویژه‌ای به عنوان یکی از فروعات دین برخوردار است و اهمیت آن به گونه‌ای است که قانونی به عنوان قانون زکات در ۱۳۹۰/۸/۸ در ۷ ماده به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. چنانچه یکی از عناصر نظریه کنترل اجتماعی هیرشی باورها و ارزش‌ها می‌باشد، جلوه‌گر شدن این عنصر در قانون زکات بارز است. حال برای تأثیر پرداخت زکات در کنترل جرم به توضیح مطالبی در مورد زکات می‌پردازیم.

پرداخت زکات در اصطلاح فقهی به معنای پرداخت مقدار معینی از مال به محرومان و نیازمندان جامعه است؛ و در مورد زکات قرآن کریم بیان داشته است: از اموال آنان صدقه‌ای بگیر تا به وسیله آن پاک و پاکیزه‌شان سازی و برایشان دعا کن، زیرا دعای تو برای آنان آرامشی است و خدا شنوای داناست.^{۴۰} این آیه معروف به آیه زکات است و خداوند با تعبیر «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً» رسماً زکات را بر عموم مسلمانان واجب می‌کند. واژه زکات سی و دو مرتبه در قرآن کریم آمده است که به چند نمونه از آنها اشاره می‌کنیم.

«پرداخت زکات نشانه ایمان به خداوند و روز قیامت است.»^{۴۱}

۴۰. خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلَّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (توبه، آیه ۱۰۳)

۴۱. إِنَّمَا يَغْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ (توبه، آیه ۱۸)

«راه پذیرش توبه و آمرزش گناهان، اقامه نماز و ادای زکات است.»^{۴۲}

«برپایی نماز و زکات، نشانه حکومت صالحان است.»^{۴۳}

همچنین در روایات می‌خوانیم: «زکات، نشانه بی‌نقص بودن و کمال اسلام و ایمان است.»^{۴۴} همچنین در روایات متعددی، زکات به عنوان یکی از پایه‌های دین اسلام شمرده شده است: امام باقر

(ع) فرمودند: «بنای اسلام بر پنج پایه استوار است، نماز، زکات، حج، روزه و ولایت.»^{۴۵}

زکات رمز همبستگی اجتماعی است. معمولاً دستور به نماز همراه با دستور به زکات آمده است، یاد خدا باید همراه با توجه به خلق خدا باشد. در واقع نماز برای تکمیل نفس و تحصیل قرب و ارتباط با پروردگار متعال و زکات برای رسیدگی به دیگران و کمک به بندگان خدا و رفع احتیاجات فقرا و مستضعفین و تهیه وسایل زندگی آنان است. حضرت علی علیه‌السلام یکی از علامت مؤمنان را زکات دانسته‌اند: «علامت و نشانه مؤمنان و شیعیان ما سه چیز است: نماز، روزه، زکات.» پرداخت زکات، دل‌ها را به هم نزدیک می‌کند و جامعه را برای حل همه مشکلات آماده می‌سازد. اگر فقرا خود را در سود اغنیا شریک بدانند، در برابر نابسامانی‌ها و مشکلات و آفات با تمام توان به پا خواهند خواست و تا آنجا که بتوانند در حل مشکلات کوشش خواهند نمود. آنچه سبب دوستی و تعمیق و توسعه آن می‌شود، خوش‌نیتی، خوش‌رفتاری، انصاف، کرم، ایثار، سخاوت، احسان، محبت، زهد، صلح، هدیه و تفقد از یکدیگر می‌باشد که در پرداخت زکات همه این آثار به روشنی نهفته است؛ بنابراین اگر افراد، زکات مال خود را صحیح و به موقع پرداخت کنند، بسیاری از افراد جامعه که به دلیل وجود مشکلات اقتصادی زمینه ارتکاب جرم، برای آنان به وجود آمده است، تأمین و هدایت می‌شوند.^{۴۶} بنابراین پرداخت زکات تأثیر چشمگیری در کاهش جرایم دارد و اگر افراد به وظیفه شرعی خود عمل کنند و زکات مال خود را بپردازند، آمار بسیاری از جرایم مالی از جمله سرقت، کیف‌قاپی، اخاذی و ... کاهش می‌یابد.

۴۲. فَإِنَّ تَأْبُؤَ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَتَوْا الزَّكَاةَ فَأَخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَّصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (توبه، آیه ۱۱)

۴۳. الَّذِينَ إِنْ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَتَوْا الزَّكَاةَ (حج، آیه ۴۱)

۴۴. ابن بابویه قمی و محمدبن‌علی بن‌حسین (شیخ صدوق)، معانی الاخبار (قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۱)، ۳۶۴.

۴۵. بُيُئِي الْإِسْلَامُ عَلَى حَمْسٍ: عَلَى الصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الْحَجِّ وَ الصَّوْمِ وَ الْوَلَايَةِ؛ ابوجعفر محمد بن حسن طوسی، تهذیب

الاحکام (تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ۱۲۴.

۴۶. محسن قرائتی، خمس و زکات (تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۹۹)، ۱۱.

نتیجه‌گیری

نظریات در علوم انسانی برخلاف علوم طبیعی به راحتی از جامعه‌ای به جامعه دیگر قابل تقلید نیستند. هر جامعه‌ای بر اساس بسترهای تمدنی خود باید از نظریات علوم انسانی بهره‌گیرد تا برای پدیده‌های آن موضع مفید باشد. بومی‌سازی نظریات غربی، می‌تواند ما را از یکنواختی، جزم‌گرایی و قطعیت نسخه غربی آن‌ها سازد. اصل اساسی بومی‌سازی احترام به نسبی بودن عناصر فرهنگی است. با بومی‌سازی این نظریات، خطر پذیرش کورکورانه آنها و از طرفی دیگر رد آنها به عنوان ارمغانی بیگانه حذف می‌شود. مبادله ارزش‌های مشترک و مبادله ارزش‌های ناب فرهنگ‌ها در فرایند مبادله علوم انسانی امکان‌پذیر خواهد شد.

مهم‌ترین مباحث مورد بحث و چالش‌برانگیز در بومی‌سازی، وجود دو عنصر ایرانی‌ت و اسلامیت و تأثیرپذیری آنها از فرهنگ غرب است. طبیعی است که با توجه به هویت اجتماعی و سیاسی ما آنگاه که از نظریه‌پردازی بومی سخن می‌گوییم، چیزی جز نظریه‌پردازی منطبق با فرهنگ ایرانی - اسلامی در راستای گفتمان انقلاب اسلامی نیست. لذا نظریه‌پردازی در این عرصه ضرورت در نظر گرفتن مقتضیات امروز ایران و مردم آن (خواه در قالب جمهوریت ایرانی و خواه در قالب مردم ایران با عناصر خاص فرهنگی بومی و سنتی ایرانی) را دربردارد. همچنین ضرورت دیگر نظریه‌پردازی انطباق و هماهنگی با عناصر شریعت و مکتب اسلام است، زیرا این مکتب بخشی جدایی‌ناپذیر از فرهنگ، دین و ایدئولوژی ما را تشکیل می‌دهد؛ بنابراین، نگاه بومی به نظریه کنترل اجتماعی جرم با توجه به مبانی اسلامی - ایرانی از آنجا که اقتضائات عقل و فطرت بشر یکسان است و اسلام نیز دینی است که محتوای آن بر پایه عقل و فطرت بشری است و عناصر موجود در نظریه کنترل اجتماعی هیرشی نیز خارج از قاعده عقل و فطرت بشر نمی‌باشند به همین دلیل است که عناصر موجود در نظریه کنترل اجتماعی جرم هیرشی، به تمامی در آموزه‌های اسلامی به طور کامل و جامع وجود دارند و برای هر کدام از این عناصر می‌توان نمونه‌های بی‌شماری از آیات و روایات را ذکر کرد. در نتیجه، برای بومی‌سازی نظریه کنترل اجتماعی جرم هیرشی لازم نیست کاری شگرف انجام شود، زیرا که در آموزه‌های اسلامی به نحو احسن این عناصر بیان شده است. در نتیجه کاری که باید در بومی‌سازی این نظریه جرم هیرشی، انجام شود این است که یک ظاهر بومی به این نظریه بدهیم. پس لازم است، چهارچوب‌ها و جهت‌های کلی را از اسلام بگیریم و روح و جوهره آموزه‌های اسلامی را به مثابه مغز علوم انسانی و اجتماعی معیار قرار دهیم. برای اخذ چهارچوب‌ها و جهت‌گیری‌های کلی اسلام، باید پایه و اساس بومی‌سازی نظریات

کنترل اجتماعی جرم را بشناسیم، در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصول دوم، چهارم، هشتم را می‌توان به عنوان پایه و اساس بومی‌سازی نظریات کنترل اجتماعی دانست؛ زیرا اجرای این اصول باعث افزایش سطح تطابق فرد با جامعه می‌شود و میزان پابندی افراد به اصول اخلاقی و قوانین جامعه افزایش می‌یابد، در نتیجه کنترل اجتماعی بیشتری را حاصل می‌شود.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اصلاحیه سال ۱۳۶۸.
- آقاجانی، نصرالله (۱۳۸۲). «استراتژی قرآن در مواجهه با انحرافات اجتماعی». فصلنامه شورای فرهنگی - اجتماعی زنان ۵(۲۰)(۱۳۸۲): ۷۳-۱۰۰.
- قمی، ابن بابویه و محمدبن علی بن حسین (شیخ صدوق). معانی الاخبار. قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۱.
- پروین، خیراله، حمید افکار سرنده و میثم درویش متولی. «حکومت اصل چهارم قانون اساسی بر عموم و اطلاق سایر اصول، قوانین و مقررات». نشریه حکومت اسلامی ۱۷(۴)(۶۶)(۱۳۹۱)، ۱۰۹.
- جوان، عبدالله. نظم اجتماعی در اسلام. قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۳.
- حرانی، حسن بن شعبه. تحف العقول. قم: موسسه انتشارات اسلامی، ۱۴۰۴ ق.
- زینالی، امیرحمزه. «تأملی بر بومی‌سازی نظریه‌های جرم‌شناسی در ایران، فصل تحول». فصلنامه اختصاصی تحول در علوم انسانی ۲(۵)(۱۳۹۱): ۶۰-۷۸.
- ستوده، هدایت‌الله. آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات). تهران: آوای نور، ۱۳۹۹.
- سلیمی، علی و محمد داوری. جامعه‌شناسی کجروی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۴.
- شاطری پور اصفهانی، شهید. درآمدی بر نظام کنترل اجتماعی اسلام. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۰.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله. آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی). تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، ۱۳۹۸.
- طباطبائی، سید محمد حسین. المیزان فی تفسیر القرآن. قم: جامعه مدرسین، ۱۴۱۷ ق.
- طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن. تهذیب الاحکام. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵.
- عاملی، محمد بن حسن. وسایل الشیعه. قم: موسسه آل البيت (ع)، ۱۴۰۹ ق.
- علیوردی نیا، اکبر. «مدیریت پیشگیری از جرم». فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان ۲(۸)(۱۳۹۳): ۵۸-۳۷.
- قرائتی، محسن. خمس و زکات. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۹۹.
- کلینی، محمد بن یعقوب. اصول کافی. ترجمه و شرح سید مهدی آیت‌اللهی. تهران: جهان‌آرا، ۱۳۸۶.
- گل محمدی، احمد. مجموعه مقالات بومی‌سازی علوم انسانی در ایران (تهران): انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ۱۳۹۴.
- نیکبخت، احمد. «بومی‌سازی در حقوق کیفری ضوابط، مفاهیم و کارکردها». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۳.
- ویلیامز، فرانکلین و مریلین مک شین. نظریه‌های جرم‌شناسی. ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی. تهران: میزان، ۱۳۹۶.

ب) منابع خارجی

- Hirschi, Travis and Michael R. Gottfredson. *A General Theory of crime*. Stanford: Stanford

University Press, 1990.

- Karp, D. R. and B. Breslin. (2001), "Restorative Justice in School Communities". *Youth & Society* 33(2001): 249-272.

- Lu, H., L. Zhang, and T. Miethe. "Interdependency, Communitarianism, And Reintegrative Shaming in China". *The Social Science Journal* 39(2002): 189-201.

- Shoemaker, J. Donald. *Theories of delinquency an examination of explanations of delinquent behavior*, 6th Ed. Oxford: Oxford University, 2010.